

ПОСЈЕТА НАШИХ ШУМАРСКИХ СТРУЧЊАКА СР СЛОВЕНИЈИ

У времену од 7. X 1963. године до 4. XI 1963. године боравила је група шумарских стручњака из наше Републике у СР Словенији. Циљ посјете био је упознавање са:

— организацијом шумарске службе на подручју Словеније;

— газдовањем шума преборног типа;

— спровођењем шумско-узгојних радова, с нарочитим освртом на насадничку производњу;

— опремљеношћу шумско-привредних организација механизацијом и другом опремом;

— профилом стручних кадрова, с освртом на стање радне снаге (смјештај, културно уздизање, здравствена служба и сл.); и

— усклађивањем потреба индустрије за прераду дрвета са сировинском базом у односу на могућности обезбјеђења те сировине.

Овакав програм произашао је из проблематике којом се бавимо у вези са шумарством као привредном граном, и упознавања рјешења у СР Словенији.

ОРГАНИЗАЦИЈА СЛУЖБЕ

У организацији шумарске службе на нивоу република има разлика, које се састоје у сљедећем:

— Секретаријат за пољопривреду и шумарство Извршног вијећа СР Словеније нема посебно одјељење шумарске инспекције, већ те послове обављају референти одговарајућих специјалности. Оваква организација произилази из чињенице што у Словенији ради око 150 шумарских инжењера-инспектора (среских, међу општинских и општинских);

— ловна привреда је укључена у шумарство преко референта за ловство, који ради у секретаријату, док при шумско-привредним организацијама постоји ловство као самостална економска јединица;

— посебне службе за уређивање бујица и за уређивање шума не постоје, већ се оне налазе у склопу шумско-привредних организација као услужно-економске јединице при дирекцији.

Од шумарских установа у СР Словенији раде још Институт за шумарство и дрвну индустрију, Завод за мелиорацију крша, и при Привредној комори Савет за шумарство и дрвну индустрију.

Шумско-привредна подручја формирана су још 1948. године и до данас нијесу мијењала своје границе, што је веома важно због спровођења одређених мјера за унапређење шумарства. Постоји 14 шумско-привредних организација.

Диспропорције између капацитета дрвно-прерађивачке индустрије и сировинске базе нема, јер је она уочена још 1954. год. и тада је Извршно вијеће Словеније донијело одлуку о укидању сувишних капацитета.

За наше организације врло је интересантна унутрашња организација шумских газдинстава, те је наша група у том смислу посјетила шумска газдинства у Постојни и Кочевју. Пошто су оба газдинства организована на истом принципу, оvdје ћемо се поближе упознати са организацијом Шумског газдинства у Постојни.

У Газдинству постоји дирекција и територијално организовани по-

гони (управе), а унутар њих ревије. У дирекцији су формирана одсјеци: општи, шумско-технички, за план, економику и статистику, за рачуноводство и комерцијални одејек. Поред тога у склопу дирекције су и услужно-економске јединице: уређивање шума, грађевинарство, транспорт и механизација као и расадник као и посебна обрачунска јединица. (У газдинству ради 35 факултетски образованих људи, 25 са вишом школском спремом, 50 са потпуном средњом, 15 са непотпуном и 25 са нижом).

ГАЗДОВАЊЕ ШУМАМА

У погледу газдовања шумама опажа се досједност у спровођењу одредаба уређајних елабората. Приликом калкулација сјечивог етата испуштају се из вида млађе културе, док се њихов прираст тачно евидентира. Исто тако се поступа и са шумама које нијесу доведене у процес производње, тј. гдје је дрвна маса далеко испод нормале.

Годишња сјеча за Републику износи свега 81% од прираста, док у газдинству Постојна она износи свега 58% од прираста четинара и 80% од прираста лишћара. Овај податак наводимо због тога што код извесног броја стручњака у нашој Републици влада мишљење да треба сјећи онолико колико је прирасло (не улазећи у то какав је он, колик и да ли је тачно обрачунат).

Отвореност шума у Словенији је велика и износи око 10—25 км на 1000 хектара економских шума. Највећа је отвореност код Газдинства у Марибору, а најмања у Кочевју. Изградња путева је потпуно механизована.

ОПРЕМЉЕНОСТ ШУМСКО-ПРИВРЕДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Газдинства употребљавају за сјечу и израду већином моторне пиле типа «Still», «JO-Bi» и «Partner — R-1», док мале типа «Solo», мада су знатно боље, избацују из

употребе због несташнице резервних дијелова. Једну пилу опслужује група од три радника са мотористом. Ово газдинство има годишњи сјечиви етат 130—150 м³ бруто масе и располаже са 70 комада моторних пила. Читава сјеча и израда сортимента је потпуно механизована. За привлачење шумских сортимената од мјеста сјече до помоћног стоваришта, служе се трактором Фе-35 точкашем, прилагођеним за рад у шуми (причвршћена је кабина трактора, испред предњих точкова уграђено је тракторско витло чија је дужина 70 м са промјером 10 мм, на задње точкове стављене су гусјенице, а на задњем дијелу трактора причвршћен је јарам, за који се вежу чела трупаца, било да их трактор вуче по земљи или да се предњи дио трупаца дигне на јарам). Одлика овог трактора је у томе што може да ради и на теренима до 40% нагиба. Трактор опслужује само тракториста. Просјечни му је учинак 3000 м³ на 2 километра удаљености. Употреба овог трактора није ограничена само на привлачење сортимената, већ се исти може употребити и за одржавање путева, рад у расаднику, уз прикључење додатних дијелова већ према томе за коју сврху се употребљава.

Поред трактора у употреби су још и жичаре типа KS-1 «Wuzsen», али само тамо гдје се извлачење трупаца не може обављати другим путем (код нагиба 25—30% и гдје се не исплати градити пут). Жичару опслужује 4—5 радника, од којих је један моториста. Зависно од удаљености и дебљине ужета, жичара може да понесе терет од једне тоне. Њено монтирање се обави за 3—4 дана. Трошкови по 1 м³ извлачења изnose 1.500 динара (рачунато уз нето сатницу радника од 100—170 динара према квалитету радника у групи). Напомињемо да и поред све механизације, на извлачењу шумских сортимената од пања до помоћних стоваришта, за ситије сортименте, употребљавају и ошарице и коњску вучу, а иду чак и за најважном сопственом опремом, мако се она показала нерентабилном, само

ради сигурности извлачења, тј. извршења планских задатака. Транспорт сортирента обавља се 10-тонским камионима са приколицом, којих Газдинство има десетак. Трошкова транспорта износе 45 динара за т/км (Кочевје 60 динара т/км.) Утовар у камионе је само дјелимично механизован.

Газдинства у Словенији нијесу оптерећена ануитетима и каматама већ се сва финансирају из сопствених фондова.

КАДРОВИ

Реферати при Дирекцији Шумског газдинства повјерени су шумарским инжењерима са вишегодишњом праксом, док оперативне задатке, изузев дознаке, већином обављају шумарски техничари. Ју гар, као категорија радника више не постоји, већ су они преведени у полуквалификоване раднике, док способнији, који су постали предрадници, стекли су право на звање квалификованих радника.

Приправник, за вријеме приправничког стажа нема своје стално радно мјесто, већ проводи извјесно вријеме на свим пословима, како

би упознао цјелокупни рад предузећа и одабрао онај посао који му највише одговара. За то вријеме плата му је мања што га приморава да се што више залаже на послу и што прије подложи стручни испит.

Стална радна снага углавном је квалификована, а сезонску користе из Босне и Србије. Стални радници према квалификацији примају просјечно нето сатницу 100 — 170 динара, Већина радника ради по учинку.

У циљу побољшања услова рада и живота радника, на већим шумским комплексима подижу се модерни смјештајни објекти са организованом исхраном и културним животом. Служба ХТЗ је у потпуности спроведена.

Поред наведеног група је обишла плантажу јоке у Љубљанском барју, посјетила Институт за шумарство и дрвну индустрију у Љубљани и Завод за мелиорацију крша у Сежани и присуствовала Савезном такмичењу шумских радника-сјекача на Вледу.

С. Шаповић

СТАЊЕ МАСЛИНАРСТВА НА ЦРНОГОРСКОМ ПРИМОРЈУ И МЈЕРЕ ЗА ЊЕГОВО ДАЉЕ УНАПРЕЂИВАЊЕ

Премда маслинарство представља главну грану пољопривредне производње на Црногорском приморју, на његовом се унапређењу до данас готово ништа није радило. Стога се указала потреба за једним савјетовањем на коме би се сагледала цјелокупна проблематика из ове области и нашаа одговарајући рјешења и приједлози за њено даље унапређивање.

Савјетовање је одржано 1. XI 1963. године у Бару, на коме су, поред представника предузећа за прераду маслина, присуствовали представници стручне и научне службе Републике, као и представници задружних организација и заинтересованих општинских скупуштина.

Материјал за дискусију, у виду једне опсежне анализе „Стање маслинарства на Црногорском приморју и мјере за даље унапређивање“ благовремено је достављено свим учесницима.

Према статистичким подацима на овом подручју има:

Родних стабала маслине	592.000
Неродних стабала маслине	31.000
Укупно	560.000

Ако упоредимо овај број са укупним бројем осталих воћних врста онда произилази да маслина има водеће мјесто и да на њу отпада преко 70% од укупног броја стабала, што значи, да она пред-

ставља vrlo важан економски фактор за привреду овог подручја, а посебно у области воћарства.

Интересантни су и подаци о структури власништва овог укупног броја стабала.

Сектор	Број стаб. у 000 ком.	Принос по 1 стаблу кг	Укупна производња у вагонима
Опште-друштвени	5	4	3
приватни	525	3,3	174

То су подаци из 1961. године, и односе се само на укупан број родних стабала. Из ових података види се да је већина маслинових стабала у приватном власништву, јер на општедруштвени сектор отпада свега 0,9%. Карактеристично је, да се ових 5.000 стабала маслина општедруштвеног сектора налази разбацано на преко 50 парцела, што потарбује чињеницу да на оволики број разбацаних и уситњених парцела није могуће остварити економику пословања у погледу обраде, заштите, бербе, транспорта и осталих фактора који утичу на производну цијену.

КРЕТАЊЕ БРОЈА СТАБАЛА, ПРИНОСА И ПРОИЗВОДЊЕ КРОЗ НЕКОЛИКО ГОДИНА

Година	Број стаб. у 000	Принос по 1 стаблу кг	Производ. у вагонима
1939.	495	13,3	6605
1955.	455	0,15	7
1956.	510	6,0	290
1957.	567	7	396
1958.	567	5	297
1959.	576	0,14	8
1960.	566	4,3	246
1961.	567	5,4	309
1962.	530	3,3	176

Из наведеног се види, да су кроз протекло вријеме била знатна колебања како у погледу броја стабала тако и у погледу приноса и да су ова колебања у погледу приноса била много већа баш у пос-

љератном периоду, док се, напротив, у то вријеме опажа постепено повећање броја стабала у односу на предатни период, а које у односу на 1939. годину износи око 15%. Са приносима је сасвим друкчије. Овдје су колебања знатно већа, и то у смислу опадања у односу на 1939. годину за 30%. Интересантан је податак да је у 1939. години принос маслина по једном стаблу у ондашњем барском срезу износио 29 кг.

ПРОСЈЕЧАН ПРИНОС (ЗА ПОЈЕДИНЕ ОПШТИНЕ) ПО ЈЕДНОМ СТАБЛУ У 1962. ГОДИНИ

Општина	Број стаб. комада	Принос по 1 стаблу кг	Принос у мц
Бар	122.650	2,0	2.449
Будва	46.100	4,1	1.903
Херцег-Нови	123.354	1,7	2.070
Котор	81.530	5,8	4.682
Тиват	62.550	2,9	1.707
Улцињ	94.151	5,0	4.707

Главни разлози за овако ниске и неуједначене приносе, јесте никаква или врло оскудна заштита од биљних болести и штеточина (маслинова мушица, мољцац, итд.) чијим се дејством у појединим годинама и масовном појавом ових штеточина умањује принос и до 40%, затим слаба нега и слаба примјена појединих агротехничких мјера итд.

Просјечна годишња производња маслина, узимајући у обзир осмогодишњи просјек износила је око 211 вагона или (рачунајући рандман од 18. кг) око 38 вагона уља.

ТАБЕЛАРНИ ПРЕГЛЕД ПРОИЗВОДЊЕ ЈЕСТИВОГ УЉА

Година	Количина тона
1955.	178
1956.	170
1957.	284
1958.	381
1959.	665
1960.	767
1961.	1.144
1962.	1.375

Из предње табеле запажа се да се производња јестивог уља из године у годину стално повећава. У ову количину урачуната је и производња маслиновог уља, на коју отпада 61% од укупне производње. До овог податка дошло се на бази просјечне годишње производње маслина и њихове прераде уља. Овај нагли пораст производње јестивих уља односи се првенствено на сирово уља која се сваке године све више прерађују и чија је потражња на тржишту врло велика.

Економски значај маслине

Погрешно би било на основу стања у којему се налази маслинарство на Црногорском приморју, давати суд о његовој економској вриједности уопште, јер то стање не задовољава. Постоји реална могућност да се маслинарство знатно побољша и да се његова производност повећа и усклади са нашим потребама. Повећањем производности постојећег маслиновог фонда, у великој мјери би се подигла економска снага пољопривредног произвођача Црногорског приморја. С обзиром на велики број стабала као и на изванредне економске услове овог подручја, маслини треба посветити нарочиту пажњу и примјеном одређених мјера утицати на повећање производних способности. Економски значај маслине за ово подручје огледао би се у следећем:

— У бруто-продукту из пољопривреде свих општинских скупштина маслина учествује са 15% у односу на воћарство за 85%, док у изузетно родним годинама маслина представља главни извор прихода већине пољопривредних произвођача овога подручја;

— С обзиром да је земљиште које заузимају маслине на брдањитом терену слабијег квалитета са плитким ограниченим слојем, може се као такво једино и најрационалније користити гајењем маслина;

— Пошто ово подручје обилује великим количинама водених талога, нарочито у току јесени и зиме, маслина својим кореновим

системом веже терен и врши регулацију бујица;

— Постојеће три фабрике за прераду маслина, захваљујући квалитету произведеног уља, које је много тражено на другим тржиштима ван Републике, и гдје се реализује око 70% укупне производње, остварују вриједност бруто-производње у износу од 95,124.000 динара, што представља врло важан економски моменат како за сама предузећа тако и за комуно уопште;

— Воћарство овог подручја било је кроз дужи период времена пред стављено маслином, јер су повољни еколошки услови дозвољавали да један, доста екстензиван начин гајења маслина, буде економски оправдан за произвођаче, а и данас је тако свуда тамо гдје нема услова за гајење других воћних врста;

— И поред тога што све наведене чињенице указују на велики економски значај маслине, ипак маслинарству овог подручја у посљератном периоду није поклоњена довољна пажња како у погледу подизања нових, тако и у погледу одржавања постојећих засада. О томе најрјечитије говори примјер, да је у посљератном периоду подигнуто свега 17 ха маслина у једном комплексу.

Главне карактеристике маслинарства

Ми емо једина земља у свијету у којој је маслинарство стално у опадању, а насупрот томе све земље свијета гдје маслина успијева чине велике напоре и ulaжу знатна средства за унапређивање маслинарства. Карактеристично је напоменути да се производња у посљератном периоду највише повећала у Тунису, гдје је засађено преко 26,000.000 стабала, затим Алжиру и Мароку, гдје је засађено десетине милиона стабала. Нарочито је интересантан случај Италије, чија је влада још 1956. године донијела Закон о обнови, повећању производње и заштити маслина. За ове сврхе предвиђена су била средства у износу од 10 милијарди лира, што значи да би

се за петогодишњи период инвестирало по двије милијарде годишње за ове сврхе. Ово је само једна илустрација да бисмо имали што јаснију представку о томе шта поједине земље у свијету предузимају за унапређење маслинарства.

За Црногорско приморје маслинарство представља један врло сложен проблем. Чињеница је да за маслинарство, односно за његово унапређивање и повећање производње, не постоје довољна заинтересованост код индивидуалних произвођача и код органа власти. Ниски приноси и нередовна родност маслина, која настаје као посљедица екстензивног узгоја, разлог је да маслинарство не представља за произвођача рентабилну културу, па стога није заинтересован ни за унапређивање ове културе. Такође, околност да маслина релативно касно долази у род разлог је да пољопривредници немају интереса за подизање нових маслињака.

На унапређивању маслинарства није учињено много, иако је било покушаја подизања нових засада, у коју је сврху чак штавише био обезбијеђен садни материјал из увоза, али због несистематског рада ова акција није успјела, отада се на унапређивању маслинарства нијесу предузимале никакве мјере.

Данас се много говори о унапређивању пољопривредне производње, изналазе различити облици сарадње, технолошка рјешења и траже нове културе, док се у једној основној грани пољопривредне производње на Црногорском приморју, као што је маслина, мало води рачуна. Политика улагања средстава у нове културе које се уводе (бресква, крушка, вишња и лоза) и код којих се може очекивати бржи ефекат улагања, полако прелази у систем који може угрозити маслинарство и пореметити пропорције пољопривредних производа на овом подручју.

Маслинарство је на нашем приморју данас дошло у такво стање да се оно не може унаприједити без велике интервенције заједнице. С обзиром на карактер масли-

нарства као културе која има врло дуги вијек трајања и касно долази на род, акција унапређивања маслинарства требало би поставити на одговарајући начин. Кампањски начин рада не може дати задовољавајуће резултате. Рад на унапређивању маслинарства имаће успјеха само у том случају ако буде катинуирано и плански спроведено уз велику помоћ заједнице. Та акција треба да обухвати повећање производности постојећег маслиновог фонда, проналажење слободних површина за подизање нових маслињака као и рационалну прераду маслина.

Стање засада и услови производње

Повољни еколошки услови који владају у овом подручју, омогућили су да маслинарство заузме широке размјере и постане водећа воћна верта овог краја. Но и поред тога, ови услови нијесу искоришћени у оноликој мјери колико зато постоје стварне могућности. Ова нас чињеница наводи на то да морамо приступити што рационалнијем коришћењу ових природних фактора, као и отклањању субјективних момената који производњу и прераду маслина чине екстензивном. Као посљедица екстензивности јесте и та што наши произвођачи још увијек нијесу достигли такав степен културе и знања да би производњу и прераду маслина подигли на један виши ниво.

Велики дио стабала маслина засађен је прегусто, иако се зна да је маслина биљка која тражи много сунца и ваздуха за свој развитак и плодношеће. Тражећи свјетлост, маслина се претежно развија у висини, што има за посљедицу огољавање основних грана, тако да се лишће ствара више при врху, због чега се већи дио асимилата троши на стварање дрвета а врло мало на стварање цвјета. Период највеће продуктивности маслина креће се у времену од 50—100 година, мада јој продуктивност наслије 100 година опада. Међутим, старост стабала у овом подручју креће се од 100—200 година па и више, што значи да

су стабла прешла период пуне зрелости и да се налазе у периоду постепеног опадања продуктивне моћи, а да се не предузимају одговарајуће мјере да се преостали период живота маслине искористи до максимума. На нашем приморју имамо већином високи узгој маслина, врло се ријетко сусреће средњи а да не говоримо о ниском узгоју. Међутим, познато је да велика стабла са много дрвета у деблу и гранама, али са мало лишћа слабо рађају, јер родност не зависи од количине дрвета, него од количине лишћа које је на стаблу.

Једна од важнијих агротехничких мјера за рационално коришћење маслина јесте резидба. Међутим, ова се мјера погрешно спроводи, или се уопште не спроводи. Неорезана маслина даје врло ружну слику, крошња се слабо обнавља, па се као посљедица тога јавља нередовна родност. Међутим, и тамо гдје се резидба врши, она се спроводи без неког одређеног система и најчешће се састоји у прикраћивању врхова и проређивању крошње маслине, што често пута доводи до огољавања скелетних грана. Због тога настаје дисхармонија између корјена и надземног дијела, због чега треба да прође по неколико година да би се успоставила равнотежа између надземних и подземних органа. Исто тако, запажено је да се код 90% засада не врши никаква обрада било запрегом или механизацијом, иако би примјена механизације због конфигурације терена на којему се налазе маслине била онемогућена.

Љубрење маслина врши се врло ријетко, изузев оних које се налазе около самих њива. Карактеристично је, да је производња стајњака на овом подручју врло мала због тога што је сточни фонд врло незнатан у односу на потребе које би могле задовољити љубрење стабала. Минералних љубрива има у довољним количинама али их произвођач нерадо узима, јер сматра да су према његовој економској моћи врло скупа и да му производња коју би остварио њиховом употребом не би оправдала

у материјалном погледу његова улагања.

Организоване службе заштите маслина на овом подручју не постоји до сада, Раније је постојала Станица за заштиту биља која је била лоцирана у Котору, и чији се дјелокруг рада сводио на општине Херцег-Нови, Котор, Тиват и Вуду. У Бару је при Заводу за суптропске културе био, а и сада постоји, одсек за заштиту биља чија је дјелатност орјентисана на научне потребе. Станица за заштиту биља из Котора није предузимала неке шире акције у погледу заштите маслина од појединих болести и штеточина, јер за то није имала материјалних средстава и техничке опремљености, па је послје краћег времена укинута. Завод за суптропске културе у Бару поставио је неколико демонстрационих огледа који су имали за сврху да проуче најефикаснији начин сузбијања појединих биљних болести и штеточина, као и одређивање дозације појединих средстава и најподеснијих рокова третирања. С обзиром да се сузбијање биљних болести и штеточина сада уопште не спроводи, штете које од њих настају сваке године су све веће. Највеће штете маслинарству овога подручја причињава маслинова мушица, чија појава у појединим годинама у великој мјери угрожава производњу маслина. Цијени се да ова штета у неким годинама износи и преко 40% од укупне производње. Поред мушице, најчешће болести и штеточине које се појављују јесу: маслинов мољцац, поткорњак, трулеж, рак итд. Запажено је да ово подручје иако је угрожено сталном појавом болести штеточина, како код индивидуалних произвођача, тако и код задружних организација није обезбијеђено потребном апаратуром, којом би у критичним моментима биле предузимане одговарајуће акције њиховог сузбијања. Од апаратуре са којом располажу приватни произвођачи већином су заступљене леђне прскалице које, с обзиром на висину стабала и обим круна, нијесу у стању да постигну онај радни ефекат као кад би располагали са

могорним прскалицама, запрашивачима итд. чији је радни ефекат знатно већи.

Расадничка производња

На овом подручју постоји један воћни расадник, који је лоциран у Тивту, а основан је 1958. године. Сврха расадника била је обезбјеђење садног материјала, у првом реду маслине а затим и осталих воћних врста. Годишњи капацитет планиран је на 20.000 садница од чега 10.000 маслина. Овај број садница маслина, који је требало производити годишње, обезбијеђивао би извршење плана подизања нових засада. Већ након прве године производње садница маслина, констатована је зараженост истих раком, тако да су морале бити поваћене и уништене. На том земљишту забрањена је даља производња на неодређено вријеме.

Други расадник био је својевремено формиран у Сутомору, али због слабе локације и тај је напуштен и претворен у огледно поље. Тако данас практично не постоји ниједан. Да би се ипак произвођачима обезбиједио потребан садни материјал, Комора је организовала увоз из Италије 10.000 садница у вриједности од 2.500.000 девизних динара. Овај садни материјал расподијељен је појединим одборима, земљорадничким задругама итд. с тим да се даље испоручи директним произвођачима. Одзив произвођача био је врло слаб, а поједине ондашње општине (као Вирпазар) нудиле су ове саднице за пошумљавање околне голети, али ни то није успјело, тако да је од тог укупног броја набављених садница засађено свега 10%, а један дио се још увијек налази затрапљен у растелима.

Разлог за овако слаб одзив сељака јесте, што он сам осигурава себи садни материјал подижући нове засаде од приљепака, који су знатно бујнији него што су то биле набављене саднице.

Научна служба

На овом подручју ради као научна институција Завод за суп-

трвонске културе у Бару. Научна дјелатност Завода у области маслинарства, састојала се у проучавању и проналажењу најподеснијег сортимента за тамошње прилике, како стоних тако и маслина за уље. У ту сврху већ је формиран колекциони матични засад одређеног сортимента. С обзиром да маслинова мушица сваке године све више угрожава постојећи маслинов фонд, рад Завода био је усмјерен у циљу проналажења најефикаснијих средстава за њено сузбијање, као и утврђивање најподеснијих рокова третирања. Исто тако постављани су и демонстрациони огледи на појединим засадима у погледу примјене одговарајућих агротехничких мјера, да би се установило повећање приноса по једном стаблу, односно по хектару засада.

Праћење и извршење ових задатака било је отежано јер се у одсеку за маслинарство поменутог Завода стално мијењали стручњаци, тако да се није могла организовати једна стална и систематска контрола ових задатака.

Прерада маслина

На бази статистичких података из 1962. године број стабала и производња изгледали су овако:

Број род. стабала, комада	530.000
Просјеч. принос у стаблу кг	3,3
Укупан принос у вагонима	174

Из наведених података види се да се производња маслина креће око 174 вагона, међутим, ако се узме у обзир осмогодишњи просјек, онда се та производња цијени на око 211 вагона. На бази досадашњих искустава може се констатовати да се гро маслиновог плода са овог подручја искоришћава за добијање уља, а само један мањи

процент, који се цијени на око 2%, искоришћава се за конзервацијање.

Попшто прерада маслина представља један врло важан моменат за привреду ових комуна уопште, а самим тим и произвођача, као и то да би имали што јаснији увид у постојеће прерађивачке погоне, приказати ћемо постојеће стање ових прерађивачких погона.

Лскација ових објеката извршена је правилно, валазе се у центрима главне производње маслина, што у великој мјери олакшава како саму организацију откупа, тако и транспорт и остале факторе од којих зависи рационално коришћење маслина.

На подручју Црногорског приморја има око 20 приватних уљара, чија је дјелатност сведена на минимум, јер се због примитивних уређаја и прераде врло слабо користе. Поједине општинске скупштине довијеле су и посебне одлуке, као што је случај Општинске скупштине у Бару, која забрањује сваки даљи рад приватних уљара, јер исте не испуњавају услове предвиђене прописима о преради маслина. Зато ћемо се у току наредног излагања задржати на анализи постојеће три фабрике уља које се налазе у општедруштвеној својини. Фабрику у Херцег-Новом нећемо третирати јер је неисправна.

Капацитет постојећих уљара, узимајући у обзир двадесет четворочасовно радно вријеме, као и сезону рада у трајању од 100 дана, изгледа овако:

Мјесто	Капацитет вагона
Бар	400
Улцињ	300
Св. Стефан	120
Укупно	820 вагона

На бази досадашњих резултата и искустава може се констатовати да ови капацитети од постојања ових погона па до сада нијесу у потпуности коришћени, а узрок је слаба родност маслина за протеклих 7—8 година, некомплетираност уређаја за прераду и слично.

На бази података са којима ова предузећа располажу досадашњи степен коришћености са ових капацитета изгледао је овако:

Мјесто	Проц. коришћења	Вагона
Бар	12	48
Улцињ	45	135
Св. Стефан	30	36
Укупно	29	73

Подаци нам показују да су постојећи капацитети фабрика за прераду уља у просјеку коришћени за око 30% или изражено количински око 73 вагона. С обзиром, на изузетну родност маслина као и комплетирање фабрике у Бару, претпоставља се да ће капацитети ова три погона у току ове године бити коришћени за 80% од својих могућности.

Под претпоставком да ће принос у овој години износити око 18 кг по стаблу, значи да би се укупна количина произведене маслине крећала око 954 вагона или 900 вагона комине, коју би требало дорадити и то једним дијелом за екстракцију сапуна, а другим као горивни материјал. Код ове производње предвиђа се да ће се у приватном сектору прерадити у приватним млиновима око 100 вагона маслина. На самој Луштици, гдје скоро свака кућа има свој млин и врши сама прераду, предвиђа се производња око 60 вагона. То значи да би се укупно за Општинску скупштину Херцег-Нови прерадило 100 вагона маслина у приватним погонима, пошто уљара која је у општедруштвеној својини није исправна, па се у њој не може ни вршити прерада. Комина се откупљивала просјечно 6—7 динара по једном килограму. Међутим, Фабрика за прераду маслина из Бара, која је раније вршила дораду добијене комине, ове године се оријентисала на увоз сировина из Етиопије и Канаде, у првом реду лана и сировог сојиног уља, тако да јој је 30% капацитета ангажовано за прераду сировина из иностранства. Према томе Фабрика би могла дорадити комину само са терена барске општине, како тврде у предузећу, па би то требало

joш једанпут преиспитати и проучити, да ли постоје стварне могућности да се комина из других општина доради у барској фабрици или не, па да се нађе у том погледу одговарајуће рјешење.

Квалитет произведеног уља је добар тако да је велика потражња на тржиштима других република, због чега је немогуће обезбиједити ни 20% потражње. Од укупне произведене количине уља свега се 5—10% реализује на домаћем тржишту. У посљедње вријеме запажена је појава накупца из Дубровника и Макарске, који иду директно код произвођача и откупљују уље набијајући цијене и стварајући код њих забуну.

У погледу кооперације за производњу и прераду маслине није урађено такорећи ништа, иако зат постоје повољни услови, што нам потврђују постигнути резултати у том погледу у Далмацији.

Што се тиче интеграције постоје подвојена мишљења, бар како се могло закључити из изјава пред ставника ових прерађивачких погона.

Док Улцињани и Будвањани сматрају да зато још увијек нијесу сазрели услови, дотле Барани сматрају да је обједињавање ова три погона једини правилан пут у циљу што рационалније производње и прераде маслина, као и спровођења једне организационе, сталце и систематске службе заштите маслине од болести и штеточина. Ово питање би требало што прије проучити и донијети одговарајуће приједлоге да би предузећа имала јасну оријентацију да ли за то постоје могућности или не.

Подизање нових засада

На бази прикупљених података као и обиласком терена запажа се да је на подизању нових засада урађено врло мало, како од стране појединих пољопривредних организација тако и од стране индивидуалних произвођача. Индивидуални произвођач, врши дјелимичну обнову постојећих засада садећи ту и тамо по које стабло, дочим код пољопривредних организација ште је уопште постојало

интересовање, изузев што је пољопривредно добро „Тиват“ засадило један комплекс маслина на површини од 17 ха. Овај засад подигнут је на крчевини. Као главни разлог слабог подизања нових маслинака наводи се недостатак земљишних површина и оријентација на подизање оних засада који раније ступају у период плодношења и раније враћају уложена средства.

Као посљедица оваког односа према маслини, дошло је до пропадања 10.000 садница маслина које су увезене из Италије ради подизања нових засада.

Ако резимирамо досадашње стање маслинарства и уљарства на Црногорском приморју онда би оно изгледало овако:

1. Маслинарство са уљарством представља заосталу грану пољопривредне производње овог подручја.

2. Производност фонда маслина је на веома ниском ступњу. Просјечан принос по једном стаблу креће се око 4 кг у односу на 20—25, кг колико је могуће остварити.

Ниска производност маслина, односно уља, јавља се као посљедица:

— Постојећи засади маслина налазе се у високом вијеку старости, код којег је ниска продуктивност условљена физиолошким стадијумом;

— недовољне агротехничке мјере;

— болести и штеточине које нападају маслину и

— непотпуна и застарјела техничка опремљеност постојећих уљара, што условљава ниски рандман уља, високе производне трошкове итд.

3. Постојеће стање у маслинарству изазива нерентабилност ове гране, те је интерес пољопривредних произвођача за узгој маслина у опадању. Посљедица је запуститање ове културе и њена стагнација, односно назадовање.

4. Поред директних губитака овакво стање се непосредно одражава на:

— смањење фонда масноћа;

— увоз финих уља што оптерећује биланс, а и са економског

гледимта има негативне последице.

Наша рибарска индустрија тражи за производњу рибљих конзерви фино уље које наши прерађивачки погони нијесу у стању да произведу.

Пошто маслинарство представља главну грану пољопривредне производње овога подручја његовим смањењем опада и економска снага тамошњег становништва.

5. Сразмјерно релативно великим површинама под маслинама, као и запуштености постојећег маслиновог фонда, опсежности мјера које су потребне за обнову и проширење маслинарства, неопходна су велика средства за испуњење тих задатака. Код ове културе за разлику од других пољопривредних култура, потребна су велика средства од стране заједнице, на једној широј основи и великом обиму.

То би био услов за успјех акције унапређивања маслинарства. За потврду ове поставке наведен је у уводу примјер како су и шта поједине земље у свијету предузеле на унапређивање маслинарства.

Степен у којем се налази маслинарство и уљарство на Црногорском приморју, захтијева предузимање радикалних и комплексних мјера које би обухватиле:

— стварање материјалних услова за обнову и унапређивање;

— доношење стимулативних мјера;

— спровођење одговарајућих организационих мјера.

Приједлози и закључци

— Сматрамо да би као један од првих задатака био темељито и плански ријешити питање заштите маслина, без чега се не може замислити повећање производње. Сузбијање маслинових штеточина, нарочито маслинове мушице и мољца, представља врло ефикасну мјеру у циљу повећања приноса. Да би се пружила помоћ произвођачима у погледу заштите маслинових стабала, потребно је да Завод за суптропске културе преко одјека за маслинарство прати појаву штеточина у појединим рејо-

нима, и да на бази тога праћења и контроле састави план њихове заштите, водећи рачуна о рентабилности сузбијања, набавци прикладне апаратуре, времену прскања итд.

Извршење овог задатка једино је правилно и могуће извршити кроз кооперацију индивидуалних произвођача, задружних организација и предузећа за прераду маслина.

Полазећи са становишта да појединци нијесу у стању и могућности да на својим објектима повећају производњу маслина, намеће се као задатак задружним организацијама и фабрикама за прераду маслина да их у томе помогну. Једино рјешење за то је да се пронађе најприкладнији облик кооперације, који би најбоље одговарао и био најподеснији у обнови маслинарства одређеног рејона. Према томе задружне организације и предузећа за прераду маслина, најпозванији су да пруже помоћ произвођачима, који због недостатка радне снаге и финансијских средстава нијесу у стању да изврше обнову постојећих засада. Разумије се, да код спровођења ове акције треба имати у виду то да се узимају у поступак велики комплекси, а избјегавају мање површине, јер су ту трошкови далеко већи:

— Оснивање међукомуналног фонда за унапређивање маслинарства. Ова средства формирала би се из дијела пореза на доходак од пољопривреде општина, дотација из фондова, одређеног процента од произведеног уља итд. и њихова би употреба имала строго наменски карактер. Ова средства би се трошила, односно њима би се финансирале акције које имају за сврху повећање производности маслина, заштите, усавршавање прераде и слично.

— Извршити ариондацију маслинака у општерудштвеној својини. Ово се у првом реду односи на задругу у Улицу, која има комплекс маслина од 200 ха, разбацан на преко 35 парцела, што у великој мјери покушљује трошкове производње. Како ова задруга тако и остале организације на овом

подручју треба да користе законске прописе и да изврше комплексирање својих засада.

— Доношење одлуке о спровођењу агроминимума. Препоручити општинским скупштинама, које то до сада нијесу учиниле, да обавезно донесу ову одлуку, којом би се од стране стручне службе општине предложиле обавезне агротехничке мјере, које би произвођач био дужан да спроводи на своме посједу. Овом одлуком треба нарочито инсистирати и предвидјети комплексну заштиту маслина.

— Докомплетирање постојећих и оправка неисправних уљара. Да би се произведена маслина што рационалније користила, потребно је код уљара у Улцињу и Св. Стефану извршити докомплетирање одговарајућом опремом, како би и оне биле у могућности да врше дораду комине, јер фабрика у Вазру ове године, с обзиром на изузетну родност, као и на прераду других сировина, неће моћи све да доради. Како се ове године очекује велики род маслина крајње је вријеме да се уљара која се налази у Херцег-Новом, а која је неисправна, што прије успособи за рад како би спремна дочекала сезону прераде маслина у овом крају.

— Забранити рад приватних уљара. Како још увијек постоји извјестан број приватних уљара, које прераду обављају на врло примитиван начин производећи уље слабог квалитета, општинске скупштине имају законско право (што су неке већ и учиниле) да забране овај примитивни начин прераде маслина. Ово се не би могло односити на поједине рејоне, као што је Љуштица, гдје скоро свака друга кућа има мањи млин и врши прераду за своје потребе, јер за сада не постоје савременији уређаји, као и због велике удаљености, прерада би се и даље за неко вријеме морала обављати на овај начин.

— Усавршити организацију откупа. Ово је ствар самих предузећа и земљорадничких задруга, а односи се у првом реду на обезбјеђење потребних прикладних складишта, амбалаже и транспор-

тних средстава. Нарочито је важно ријешити питање кадрова који врше откуп, а који још увијек нијесу довољно стручни да би вршили правилан откуп нарочито у погледу одређивања рандмана уља, које треба дати произвођачу као накнаду за предате маслине. За рјешење овог питања потребно је организовање семинара и курсева на којима би се учесници упознали што боље са cjелокупном техником откупа.

— Обиласком терена испитати да ли постоји могућност, и гдје, за подизање нових маслинака, установити те површине и одредити њихове ближе локације како би се предузеле одговарајуће мјере за подизање нових засада.

— Проучити питање интеграције. С обзиром да једно велико предузеће има више услова за рационалнију и јефтинију производњу него мало, питање интеграције мањих предузећа уопште је важно. Ово важи и за прераде маслине поготову кад постојећи прерађивачки погони нијесу у потпуности комплетирани и немају могућности за финалну производњу. Ово питање је уопште интересантније што је приједлог за интеграцију потекао баш од неких представника ових предузећа. Сматрам да би једна заједничка комисија представника поменутих предузећа и општинских скупштина требало да проучи ово питање и да свој приједлог.

— Научно-истраживачки рад треба усмјерити на испитивање најподеснијих дозација појединих средстава за сузбијање болести и штеточина и најповољнијих рокова третирања, испитивање улевитости појединих сората; проучити резултате касне гнојидбе са азотним ђубривима да би се избјегло наизмично плодношеће, проучити типове маслина отпорних на хладноћу; у уљарству треба ријешити постизавање већег рандмана уља итд.

— Уздизање стручних кадрова. Чињеница је да код нас нити нижи нити виши кадрови нијесу упознати са савременим методама рада у маслинарству и уљарству. Без довољног броја стручног особ-

ља неће се моћи постићи унапређивање маслинарства, односно уларства. Стога се намеће потреба да се кроз разне семинаре, курсе-

ве и постдипломске студије, оспособи потребан стручни кадар који ће радити на унапређивању ове гране.

В. Магочевих

ЗАКЉУЧЦИ

Са VIII састанка Савезне комисије за сузбијање пламењаче дувана, одржаног 11. фебруара 1964. године у Савезној управи за заштиту биља.

1) Постигнути резултат на сузбијању пламењаче дувана у 1963. години био је знатно бољи у односу на 1962., а поготову у односу на 1961. годину. Тај успјех нас не смије заварати, па да 1964. године не будемо довољно опрезни у заштити дувана, већ напротив мора мобилизаторски да дјелује на све заинтересоване факторе, како би се осигурала планирана производња дувана;

2) Ради осигурања што веће количине здравог дуванског расада, потребно је уложити веће напоре на повећање површина под расадом у режији дуванских предузећа и других организација које уговарају производњу дувана са индивидуалним произвођачима, затим на повећању и проширењу групне производње расада, као и на бољем организовању и ефикаснијем спровођењу мјера заштите расада индивидуалних произвођача у рејонима гдје из објективних разлога није могуће спровести групну производњу расада;

3) Да се мјере заштите дуванског расада, без обзира на појаву болести, спроводе редовно, према Упутству издатом од стране Савезне управе за заштиту биља под бројем: 01-2614/1 од 27. децембра 1961. године, и то од момента његовог укрштања (четвртања) па све до уништења расада преосталог послје расађивања.

Од фунгицида, при заштити расада, као и расађеног дувана, користити препарате на бази Цинеба, и то за прскање препаратом са 65%, а за запрашивање са 8% а. о. (активне супстанце-материје);

4) Да је извјештајна служба о појави пламењаче дувана од изванредног значаја, те да је због тога потребно да иста функционише ажурно у смислу постојећег упутства („Службени лист ФНРЈ“.

бр. 18/62). Размјена извјештаја између република о појави болести у земљи и у другим државама, обављаће се, као и ранијих година, преко Савезне управе за заштиту биља, а републички органи ће о томе извјештавати све заинтересоване организације на својој територији;

5) Да надлежни дувански институти за све прве појаве болести у рејонима производње дувана на својој територији посебно проуче климатске услове који су били у времену констатовања заразе, као и који су климатски услови претходили зарази;

6) Да републичке комисије и штабови за сузбијање пламењаче дувана размотре снабђеност са препаратима на бази Цинеба и апаратима за заштиту биља (прскалицама) по организацијама које уговарају производњу дувана, те да предузму мјере за благовременом набавком свуда гдје се осјећа њихов недостатак.

7) Да научне установе које раде на проучавању пламењаче дувана наставе са реализацијом усвојених програма проучавања, као и да ојачају међусобну сарадњу.

8) Да Савезна управа за заштиту биља предузме потребне мјере код Савезног секретаријата за пољопривреду и шумарство ради доношења прописа који ће регулисати питање производње и промета сјемена дувана. У том пропису би право производње сјемена дувана требало ставити у искључиву надлежност дуванских института;

9) Да све комисије и штабови за сузбијање пламењаче дувана, формиране на нивоима срезова, републике и федерације, те да чешћим обиласком дуванских предузећа пруже им потребну помоћ у организовању сузбијања пламењаче дувана.